

MONUMENTEN INVENTARISATIE PROJECT

Ten geleide

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is een landelijk opgezet project met het doel om in betrekkelijk korte tijd - 5 jaar - een inventarisatie te verkrijgen van bouwkunst en stedebouw uit de periode 1850-1940. De uitvoering van het project wordt verzorgd door de provincies. In Gelderland heeft de provincie de Stichting MIP-Gelderland opgericht, die belast is met de uitvoering van het project.

In Gelderland wordt het MIP uitgevoerd conform de Gelderse streekplanning: Midden-Gelderland, Oost-Gelderland, Veluwe en Rivierenland. Binnen deze inventarisatiegebieden wordt per gemeente geïnventariseerd.

Het eindprodukt, waarover de gemeenten de beschikking krijgen, bestaat uit 3 rapporten, te weten een regiobeschrijving, een gemeentebeschrijving en een inventarisatierapport.

In de regiobeschrijving wordt op hoofdlijnen een schets gegeven van ontwikkelingen die bepalend zijn geweest voor de ruimtelijke kwaliteit, i.c. bouwkundige en stedebouwkundige karakteristieken, uit de periode 1850-1940 in het inventarisatiegebied. Het betreft veelal ontwikkelingen en karakteristieken die behalve van lokaal belang ook een boven-lokaal belang vertegenwoordigen.

In de gemeentebeschrijving, die kan worden beschouwd als een verfijning die betrekking heeft op een deel van het grondgebied van de regiobeschrijving, worden op beknopte wijze de voornaamste historisch-geografische, sociaal-economische, bouwkundige en stedebouwkundige ontwikkelingen uit de periode 1850-1940 weergegeven.

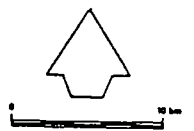
In dit verband dient hoofdstuk 4.5. *Karakterisering geïnventariseerde bebouwing* afzonderlijk te worden genoemd. Het betreft een hoofdstuk dat als "schakel" fungeert tussen het beschrijvende en het inventarisatiegedeelte, te weten het inventarisatierapport.

Het inventarisatierapport voorziet in een beknopte weergave per gemeente van de gebouwde omgeving uit de periode 1850-1940 in de vorm van objecten en complexen op basis van de uitgewerkte MIP-formulieren.

Hoewel de 3 rapporten afzonderlijk kunnen worden gelezen, verdient het aanbeveling het inventarisatiegedeelte niet los te zien van het beschrijvende gedeelte en omgekeerd.

GEMEENTEBESCHRIJVING

GEMEENTE WESTERVOORT

INHOUDSOPGAVE

	Blz.
1. <u>INLEIDING</u>	3
2. <u>BODEMGESTELDHEID EN GRONDGEBRUIK</u>	5
3. <u>INFRASTRUCTUUR</u>	7
4. <u>NEDERZETTINGSSTRUCTUUR</u>	8
4.1. Algemeen	
4.2. Functionele ontwikkelingen - periode 1800-1850 - periode 1850-1900 - periode 1900-1940	
4.3. Stedebouwkundige structuur: - Westervoort - Verspreide bebouwing	
4.4. Ontwikkelingen na 1940	
4.5. Karakterisering geïnventariseerde bebouwing	
4.6. Typologie uitbreidingen gemeente Westervoort 1850-1940	
4.7. Bijzondere gebieden	
<u>GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN/BIBLIOTHEKEN, KAARTMATERIAAL EN LITERATUUR</u>	15

1. INLEIDING

De gemeente Westervoort is de kleinste gemeente in het inventarisatiegebied Midden-Gelderland en heeft een oppervlakte van 783 hectare. De gemeente Westervoort bestaat uit de gelijknamige hoofdkern en de gehuchten Hoogeind en Pals. De gemeente Westervoort ligt op het splitsingspunt van de Nederrijn en de IJssel (zie afbeelding 1). In het zuiden en oosten grenst de gemeente Westervoort aan de gemeenten Duiven, resp. Angerlo. De grens met Duiven valt grotendeels samen met de Leigraaf. In het westen en noorden grenst Westervoort aan de gemeenten Huissen, resp. Arnhem.

Het bevolkingsaantal tussen 1850 en 1940 steeg met zo'n 150% naar ca. 2.500 personen.

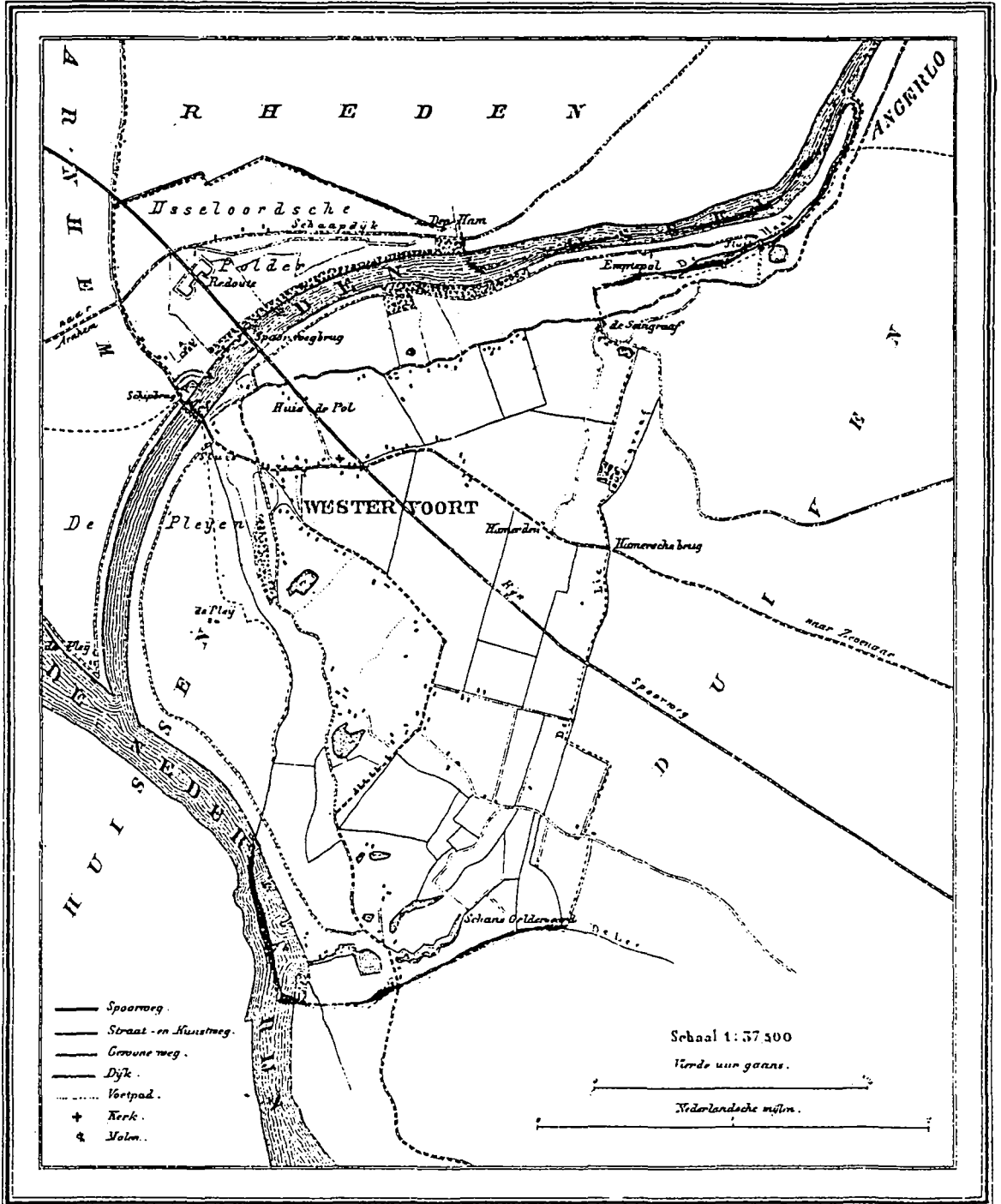
Tot ver in de 20e eeuw was de bevolking hoofdzakelijk werkzaam in de landbouw. Na 1750 werd de Keulse Baan een belangrijke handelsroute en vormde Westervoort hierin een niet onbelangrijke strategische schakel. Deze positie werd nog eens bevestigd met de aanleg van de spoorlijn Arnhem-Emmerich in 1856. De steenfabrieken in de uiterwaarden boden aan velen werk.

Op 1 januari 1989 telde de gemeente Westervoort 15.152 inwoners.

Afbeelding 1
Gemeente Westervoort omstreeks 1865

PROVINCIE GELDERLAND.

GEMEENTE WESTERVOORT.

1865

764 Dunders. 1200 duonors.

Ligging van ilugo Suringar te Leeuwarden.

2. BODEMGESTELDHEID EN GRONDGEBRUIK

Ruim 200.000 jaar geleden heeft de bedding van de Rijn in de Liemers gelegen. Onder invloed van de extreem lage temperaturen gedurende de Saale-ijstijd heeft de Rijn zich in zijn bedding ingesneden, waarna een hoogterras is gevormd. Dit hoogterras is afgesleten door het via het Rijndal (thans IJsseldal) oprukkende landijs. Na het afsmelten van de ijskap, zo'n 100.000 jaar geleden, is het achtergebleven brede dal deels opgevuld door Rijn-sedimenten.

Door insnijding gedurende de Weichsel-ijstijd is een laagterras ontstaan. In het Holoceen is de IJssel gaan stromen in het oude Rijndal. Na het afsplitsen van de Rijn in de IJssel nabij Malburgen - mogelijk in de Romeinse tijd - heeft de IJssel langs zijn beemden lage oeverwallen gevormd. Nagenoeg het gehele grondgebied van de gemeente Westervoort bestaat uit oeverwallen (zie afbeelding 2), gevormd in verschillende periodes van de meanderende IJssel. In het voormalige gletscherdal in het midden van de Liemers is een omvangrijk komgrondengebied ontstaan. In oostelijke richting neemt de hoogteligging van het terrein af en volgt de overgang naar een uitgestrekt komgrondengebied. De aanleg van kaden (12e eeuw) en dijken (13e en 14e eeuw) hebben in eerste instantie weinig bijgedragen aan het verminderen van het overstromingsgevaar.

Vanwege het meanderen van de IJssel zijn in de loop der eeuwen rivierarmen afgesneden, waaronder de Laak.

Tot diep in de 19e eeuw hebben dijkdoorbraken overstromingen veroorzaakt in de Liemers. De uiterwaarden zijn regelmatig overstroomd, waarbij aan de binnenzijde van de dijk kwelwater aan de oppervlakte komt. De uiterwaarden liggen thans hoger dan het oeverwallengebied.

Het grondgebruik in de periode 1850-1940 heeft betrekking op oeverwallen, het komgrondengebied en de uiterwaarden.

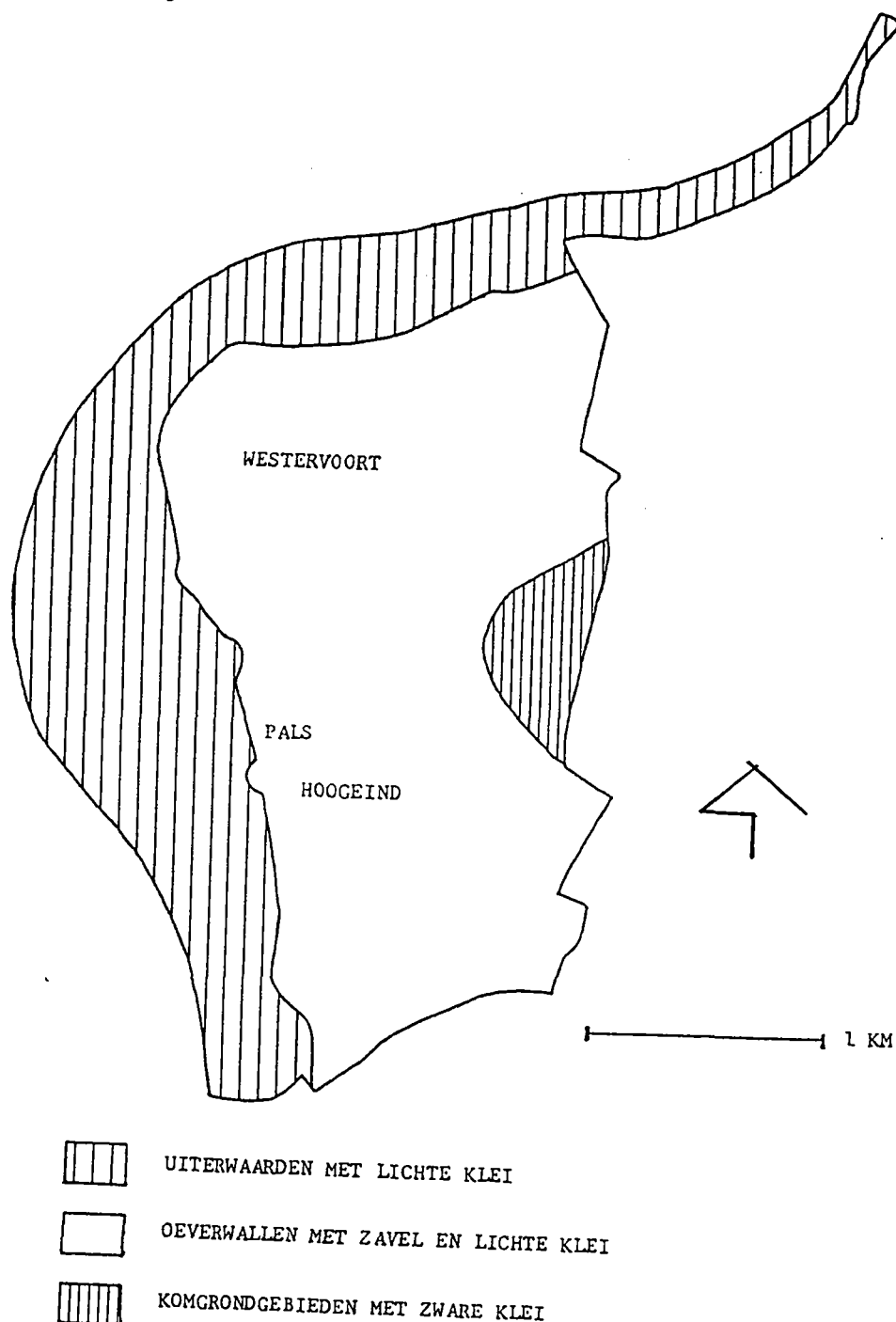
Aangezien de oeverwallen lager liggen dan de uiterwaarden, is dit gebied vanwege de hoge grondwaterstand minder geschikt voor akkerbouw, tuinbouw en fruitteelt. De voor akkerbouw, tuinbouw en fruitteelt geschikte terreingedeelten beperken zich dan ook tot enkele delen van de oeverwallen. Hierop werden in 1875 vooral tarwe, aardappelen, haver, rogge, in 1900 gerst en aardappelen en in 1925 haver, rogge en aardappelen geteeld. Het komgrondengebied, alsook het overgangsgebied naar de oeverwallen, is voor akkerbouw zeer ongunstig. Het overgrote gedeelte van de landbouwgronden in de gemeente Westervoort is dan ook in gebruik als grasland. De jonge rivierklei in de uiterwaarden was geschikt als grondstof voor de baksteenfabricage.

Vanwege de afnemende hoogteligging van west naar oost, verloopt de afwatering in oostelijke richting via de Leigraaf. In de komgronden is een strookvormige verkaveling toegepast, naast een strookvormige en blokvormige verkaveling op de oeverwallen.

De bewoningsconcentraties in de gemeente Westervoort bevinden zich op een aantal ruggen in het oeverwallengebied. Buiten deze nederzettingen komt verspreide bebouwing voor.

De bewoning van de oeverswallen ten oosten van het snijpunt Nederrijn-IJssel heeft voortdurend overstromingsgevaar te duchten. Het oevervloedige water in en op het grondgebied maakt permanente occupatie weinig aantrekkelijk. De nederzettingen in de gemeente Westervoort bevinden zich op een aantal ruggen in het oeverswallengebied. Buiten deze nederzettingen komt verspreide bebouwing voor. De aanwezigheid van jonge rivierklei in de uiterwaarden is van groot belang voor de baksteenfabricage, die opkomt in de tweede helft van de 19e eeuw.

Afbeelding 2
Bodemkaart gemeente Westervoort

3. INFRASTRUCTUUR

De ligging van de gemeente Westervoort aan de IJssel vlakbij Arnhem is van grote betekenis voor de infrastructuur. Het vroegere meanderen van de IJssel is nog steeds herkenbaar in een deel van het wegenpatroon binnen de gemeente Westervoort. Het wegenpatroon bevindt zich tussen de IJssel- en de Rijndijk. Het merendeel der wegen wordt aangetroffen op de ruggen van het oeverwalgebied en op de inmiddels gedempte zegen en afwateringskanalen. De Rijndijk en IJsseldijk zijn aangelegd op jongere oeverwallen. Zij vormen de verbindingen met Loo/Huissen, resp. Angerlo.

De Rijn heeft sinds de Middeleeuwen zijn loop verschillende malen verlegd. In de 18e eeuw stroomde de Rijn door de Hondsbroeksche Pley ter hoogte van Pals en de Veerdam. Om de Rijn beter te beheersen is tussen 1770 en 1776 het Bijlands Kanaal gegraven. Daarbij werd de Rijn afgebogen van de Pals.

Omstreeks 1779 is de Pley doorgegraven. Sindsdien stroomt de IJssel door de Pley en volgt het huidige tracé.

De verbinding met Arnhem liep via de Keulse Baan. De Keulse Baan verbond Emmerich, Zevenaar en Westervoort over de Veerdam, Plattenburg en de voormalige Velperpoort met Arnhem. In 1735 werd de heerlijkheid Westervoort aan de stad Arnhem verkocht en werd de Keulse Baan verbeterd. De Westervoortsedijk in Arnhem werd aangelegd. De Keulse Baan liep vanaf 1740 via de Westervoortsedijk naar de Sabelspoort. In 1763 werd het veer vervangen door een schipbrug, die dienst deed tot 1901. Na het vervangen van de schipbrug door een vaste oeververbinding (ca. 1901) is het oude veer aan de Veerdam opnieuw in ere hersteld tot het eind jaren '60 uit de vaart is genomen.

In 1856 werd de Rijnspoorweg naar Emmerich opengesteld en kreeg Westervoort een station. Met de aanleg van de spoorweg werd de eerste (draai)brug in ons land gebouwd. Met deze aanleg versterkte Westervoort haar positie als oversteekplaats tussen de Zuidelijke Veluwezoom en de Liemers. Omstreeks 1901 werd de spoorbrug vernieuwd. Er kwam een vaste brug voor in de plaats. De spoordijk werd verhoogd en er kwam een brug over de IJssel voor het wegverkeer met op- en afritten, die aansluiting gaf op de Westervoortsedijk. In 1940 werden verkeers- en spoorbrug opgeblazen.

Vanaf 1923 werd Westervoort opgenomen in de autobusdienst Arnhem-Zevenaar.

Ter verdediging van de schipbrug en de toegang tot Arnhem en de vesting Holland werden de bestaande vestingwerken omstreeks 1860 vervangen. Het sperfort Westervoort werd à cheval van de in 1856 aangelegde spoorlijn gebouwd en vormde een belangrijke schakel in de IJssellinie. Aanpassing vond wederom plaats omstreeks 1901 in verband met de wegaanleg en de spoorwerken. In de meidagen van 1940 werden de vestingwerken zwaar beschadigd. Met de aanleg van de Pleyroute zijn de vestingwerken ontmanteld.

In 1760 wordt nog gesproken van het retranchement Geldersoord nabij de Schans. Dit complex werd in 1818 geslecht.

Omstreeks 1920 werd Westervoort aangesloten op het provinciale elektriciteitsnet van de P.G.E.M.

4. NEDERZETTINGSSTRUCTUUR

4.1 Algemeen

Vroege vondsten duiden erop dat de oeverwallen al vroeg geoccupeerd waren. Vanaf de 7e eeuw geldt het gebied rond de Veerdam als de belangrijkste oversteekplaats tussen de Veluwe en de Liemers/Duitsland. Het gebied is dan nog onaantrekkelijk voor permanente occupatie vanwege de geringe bodemvruchtbaarheid en de vele overstromingen. De vroegste bewoning concentreerde zich nabij enkele landgoederen op opgehoogde gedeelten van de oeverwallen, zoals De Pol en Hamerden (zie afbeelding 1).

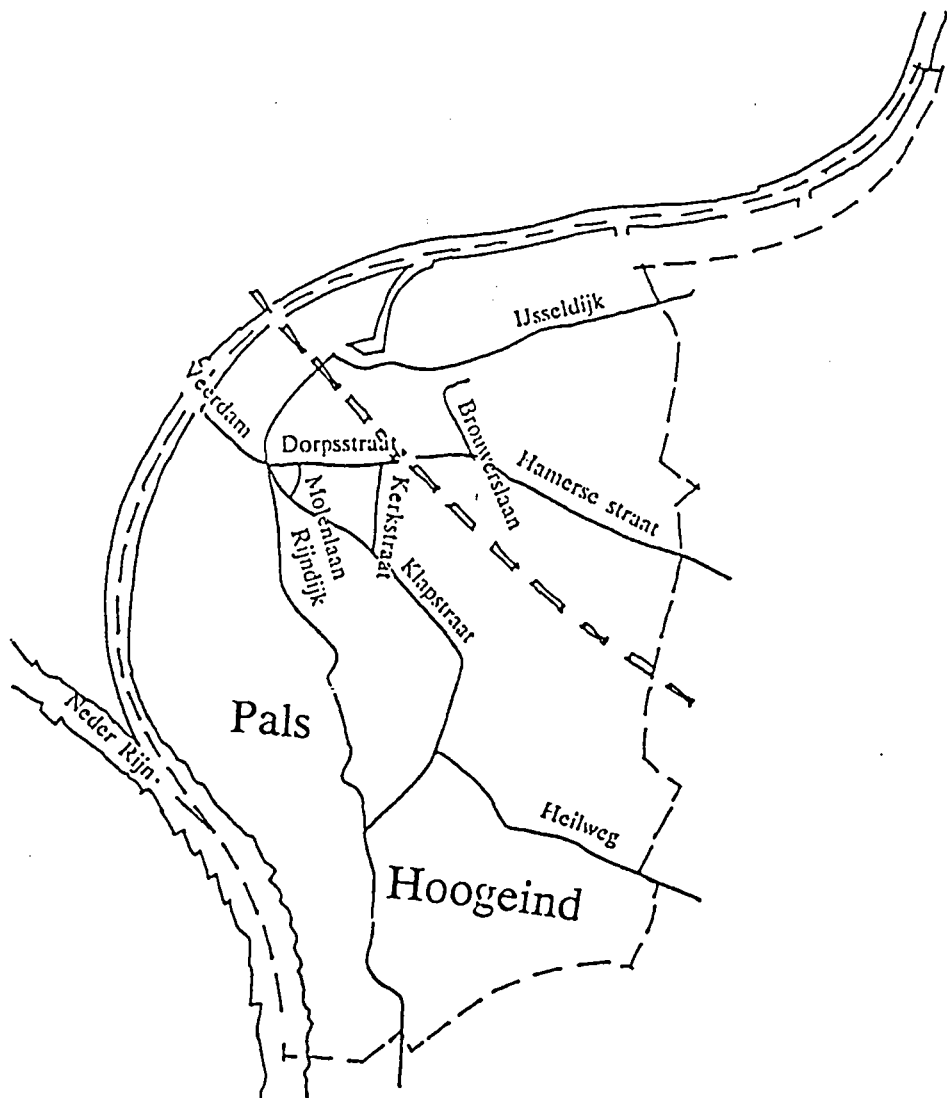
Later concentreert de bevolking zich ook rond Westervoort, Hoogeind en Pals.

Westervoort en Hoogeind zijn gelegen op oeverwallen; Pals is gelegen aan een drooggevallen doorbraakgeul.

De belangrijkste wegen in de gemeente Westervoort zijn de Dorpsstraat, de Klapstraat, de Heilweg en de Dorpsstraat/Hamerse Straat. De Dorpsstraat is deels aangelegd op een oude oeverwal. De Klapstraat, Heilweg en de Dorpsstraat/Hamerse Straat zijn oude veedriften.

Afbeelding 3

Belangrijkste wegen gemeente Westervoort omstreeks 1940

In 1735 kocht Arnhem van de Heren Van den Bergh de heerlijkheid Westervoort, inclusief het veer, enkele landgoederen en de Veerdam. Toen in 1763 een schipbrug over de IJssel werd gebouwd leek Westervoort mogelijkheden tot economische groei te krijgen. Van een uitbreiding van de aan de handelsroute gelegen oeverwalnederzetting is evenwel geen sprake geweest. De betekenis van de handel is, althans voor Westervoort, beperkt gebleven.

4.2. Functionele ontwikkelingen

Periode 1800-1850

De opbloei van de handel tussen de Veluwe en de Liemers kwam tot stand nadat in 1816 enkele Liemerse plaatsen toegevoegd werden aan het Koninkrijk der Nederlanden. Westervoort gold niet langer als grensplaats. In 1814 werd Westervoort een zelfstandige gemeente. Het belang van de oversteekplaats werd groter na het verbeteren van de hoofdverbinding tussen Arnhem en Duitsland. In het begin van de 19e eeuw werd de klei in de uiterwaarden gewonnen voor de baksteenfabricage. In 1812 werd de eerste steenbakkerij gevestigd nabij de Schans. Verder beschikte de gemeente over een korenmolen. Westervoort gold vooral als agrarische gemeente nabij de schipbrug.

Periode 1850-1900

Nadat in 1856 de Rijnspoorweg was aangelegd bleef voor het wegverkeer de schipbrug de belangrijkste verbinding met Arnhem. Deze nieuwe infrastructurele voorziening heeft Arnhem meer voordelen gebracht dan Westervoort. Arnhem was een aantrekkelijker vestigingsplaats dan het dunbevolkte Westervoort. De industriële ontwikkeling van Westervoort werd in de 2e helft van de 19e eeuw vooral bepaald door de baksteenfabricage in de uiterwaarden. Rond 1870 werkten zo'n 225 personen in 4 steenfabrieken. De aan de baksteenfabricage gerelateerde mattenmakerij hield in 1881 op te bestaan. Een meelfabriek heeft tussen 1857 en 1907 werk geboden aan enkele personen. De riviervisserij vormde voor een tiental schippers de hoofdbron van inkomsten. Na de agrarische crisis omstreeks 1880 schakelden veel boeren in Westervoort over op veeteelt, tuinbouw en fruitteelt. Akkerbouw kwam in dienst te staan van de veeteelt. Tussen 1887 en 1907 werd een conservenfabriekje opgericht. Omstreeks 1900 verdween de tabaksteelt. Onder invloed van de agrarische crisis in het laatste kwart van de 19e eeuw daalde het akkerbouwareaal van 352 hectare in 1875 naar 233 hectare in 1900 en 106 hectare in 1925.

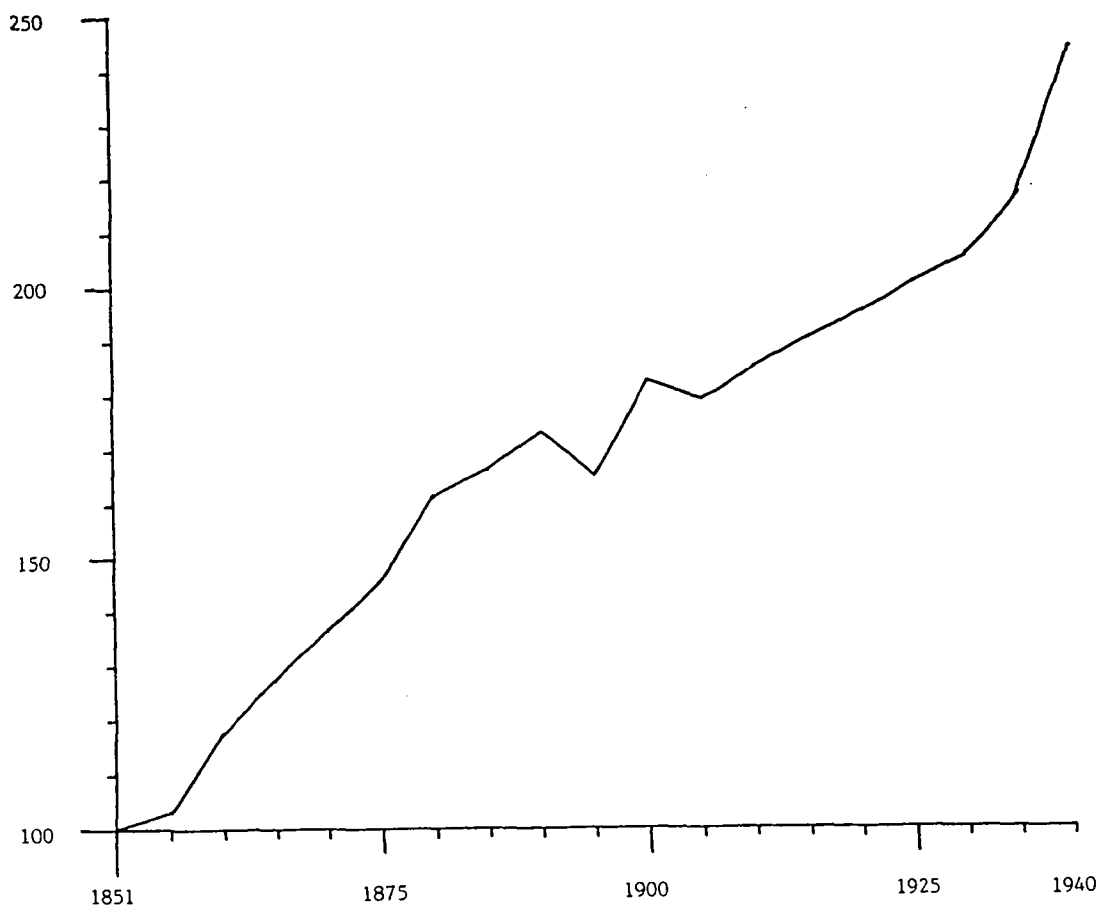
Periode 1900-1940

De voornaamste impulsen voor de economische ontwikkeling van Westervoort kwamen tussen 1900 en 1940 voort uit de infrastructurele voorzieningen en de baksteenfabricage. In 1901 werd naast de verhoogde spoorbrug een verkeersbrug geopend. Kort daarna werd de schipbrug aan de Veerdam opgeheven.

Het aantal werknemers in de 4 steen- en pannenfabrieken liep terug naar 90 in 1930. De sterke bevolkingsgroei (zie afbeelding 4) hangt evenwel vooral samen met de opkomst van Westervoort als forensengemeente. Velen vonden werk in Arnhem en Rijnland/Ruhrgebied. Gedurende de economische malaise in de jaren '30 van de 20e eeuw werden velen te werk gesteld in waterstaatkundige werken in de Pley, waaronder de verbetering van de verkeersbrug.

Afbeelding 4

Bevolkingsontwikkeling gemeente Westervoort 1850-1940
(indexcijfers: 1851, 979 inwoners = 100)

4.3. Stedebouwkundige structuur

Westervoort

Omstreeks 1850 was in Westervoort nog nauwelijks sprake van een nederzettingkern. Westervoort bestond toen uit een drietal aanzetten tot lineaire bewoningsconcentraties langs de Dorpsstraat, Klapstraat en de afzijdig gelegen IJsseldijk. Na 1850 ontwikkelden zich langs deze wegen lineaire bewoningsconcentraties. Enkele kleine bewoningsconcentraties vormden zich aan de Brouwerslaan, de Molenlaan en nabij het spoorwegstation. Er vond een verschuiving in het zwaartepunt van de nederzetting plaats van het snijpunt Klapstraat/Dorpsstraat aan de Veerдам naar de Dorpsstraat nabij de spoorlijn. Een uitbreiding van de nederzettingsstructuur rond de Veerдам en de spoorbrug is bemoeilijkt doordat het eigendom van de gronden in handen van de Nederlandse Staat is gebleven.

Verspreide bebouwing

In het buitengebied komt verspreide agrarische bebouwing voor met een verdichting in Hoogeind en Pals.

Het gehucht Hoogeind bestond omstreeks 1850 uit enkele verspreid gelegen boerderijen aan de Klapstraat, Schans, Heilweg en Broekstraat. Tussen 1850 en 1940 is nauwelijks sprake van verdichting of uitbreiding van de bestaande nederzettingsstructuur.

Rond een voormalige doorbraakgeul is het gehucht Pals ontstaan. De overwegend agrarische bebouwing verdichtte zich op het punt waar het noordelijke gedeelte van de Pals de Rijndijk kruiste. Tussen 1850 en 1940 vormde zich hier een zekere bewoningsconcentratie.

4.4. Ontwikkelingen na 1940

Na 1940 groeide Westervoort uit tot een forensengemeente van ruim 15.000 inwoners. De nederzetting heeft zich uitgebreid in zuidoostelijke richting. Hoogeind is geheel binnen de bebouwde kom van Westervoort opgenomen. Pals grenst aan de nieuwbouwwijken van Westervoort.

In de jaren '70 van de 20e eeuw is IJsseloord toegevoegd aan de gemeente Arnhem en de Hondsbroeksche Pley (voorheen gemeente Huissen) aan de gemeente Westervoort. In dezelfde tijd is in het noordoosten van de gemeente Westervoort een 2e brug over de IJssel aangelegd als schakel in de A12 (Randstad-Duitsland).

4.5. Karakterisering geïnteriseerde bebouwing

Wonen

Karakteristiek in de categorie wonen zijn de woonhuizen gelegen aan de Vredenburgsestraat en aan 't Slag. Deze dateren uit de periode 1920 tot 1940. Het merendeel van deze woonhuizen heeft een spits toelopende topgevel.

Werken

Her en der verspreid over de gemeente Westervoort treffen we nog hallehuis- en T-boerderijen aan. Een concentratie van deze beide typen boerderijen ligt aan Pals.

4.6. Typologie uitbreidingen gemeente Westervoort 1850-1940

Toelichting bij kaart 1

Type aanduiding	Type-omschrijving	Bijzondere gebieden
-----------------	-------------------	---------------------

Andere aanduidingen

- Lineaire ontwikkelingen

- functie: gemengd of wonen
- niet-planmatige en planmatige ontwikkelingen

1. Dorpsstraat

4.7. Bijzondere gebieden 1850-1940

De term bijzonder gebied wordt gebruikt voor gebieden die zijn gebouwd of aangelegd in de periode 1850-1940. Bij de beoordeling is de criterialijst (zie blad 14) gehanteerd volgens de zgn. MIP-handleiding. Hierbij zijn grotere samenhangende (stede-)bouwkundige structuren bekeken. Bij de bouwkundige inventarisatie zijn samenhangende bouwkundige complexen aangegeven.

Dat in de gemeente weinig bijzondere gebieden voorkomen, zegt niets over de schoonheid of opbouw van de gemeente.

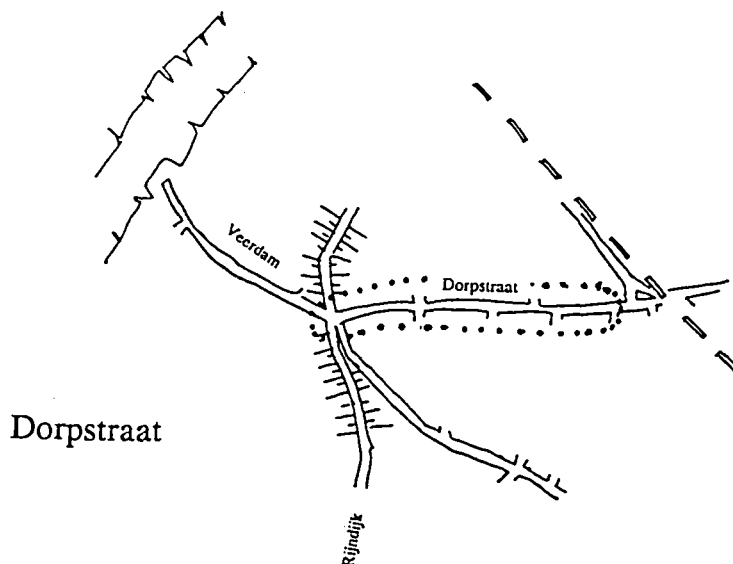
1. Dorpsstraat

De Dorpsstraat bevat een aantal woonhuizen en boerderijen voornamelijk uit de periode 1850-1940.

De vrij open dorpsstructuur in relatie met de Rijndijk en Veerdam maken de Dorpsstraat tot bijzonder gebied. De Dorpsstraat is tevens van belang uit infrastructureel oogpunt, als deel van de oude verbindingsweg Emmerich-Arnhem, te weten de oude Keulsebaan.

De bijzondere bebouwing aan de Dorpsstraat bestaat uit een aantal villa's uit het laatste kwart van de 19e eeuw (waaronder het voormalige gemeentehuis), enkele woonhuizen met een bedrijfsgedeelte uit het begin van de 20e eeuw en het gemeentehuis dat dateert uit 1925.

Het gemeentehuis vertoont traditionalistische stijlkenmerken, alsmede elementen van de Amsterdamse School.

CRITERIA VOOR DE AANDUIDING BIJZONDERE GEBIEDEN

Gebied 1 : Dorpsstraat

		1
I.	Intrinsieke stedenbouwkundige kwaliteit, zoals:	
	1. kwaliteit van het ruimtelijk concept;	
	2. betekenis vanwege de verkaveling/inrichting/voorzieningen;	+
	3. betekenis vanwege architectonische/architectuurhistorische kwaliteit;	
	4. betekenis vanwege specifieke vorm voor specifieke functionele ontwikkelingen (b.v. havengebied, city-ontwikkeling, sportpark)	±
II.	Bijzondere historische betekenis, zoals:	
	1. structuur, bestemming of verschijningsvorm, verbonden met en duidelijk uitdrukking gevend aan een specifieke politieke, culturele, geestelijke, sociale, economische of algemeen historische ontwikkeling;	
	2. betekenis voor de geschiedenis van de ruimtelijke ordening en voor de ontwikkeling van het stedenbouwkundig denken;	
	3. betekenis vanwege de innovatieve waarde of pioniersfunctie (type, motief, datering)	
III.	Stedenbouwkundige betekenis in ruimere omgeving, zoals:	
	1. betekenis als onderdeel van een groter geheel	+
	2. betekenis vanwege ruimtelijke relaties met de omgeving;	±
	3. betekenis vanwege markering van het stadsbeeld, als ruimtelijke of functionele dominant in een groter geheel of als representant van een groter geheel	±
IV	Gaafheid (van de in I t/m III genoemde kwaliteiten)	±
V	Zeldzaamheid (van de in I t/m III genoemde kwaliteiten)	

GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN/BIBLIOTHEKEN/KAARTMATERIAAL EN LITERATUUR

Archieven en bibliotheken

- * Rijks Archief in Gelderland
- * Gemeente Westervoort
- * Streekarchivariaat Doesburg en De Liemers
- * Katholieke Universiteit Nijmegen, faculteitsbibliotheek Beleidswetenschappen
- * Stichting Arnhemse Openbare en Gelderse Wetenschappelijke Bibliotheek
- * Bibliotheken Provincie Gelderland

Afbeelding

- * Afbeelding 1 Gemeente Westervoort omstreeks 1866
- * Afbeelding 2 Geomorfologische kaart gemeente Westervoort
- * Afbeelding 3 Gemeente Westervoort, belangrijkste wegen omstreeks 1940
- * Afbeelding 4 Bevolkingsontwikkeling gemeente Westervoort 1850-1940
- * Kaart 1 Typologie uitbreidingen gemeente Westervoort 1850-1940

Geraadpleegd kaartmateriaal

- * Topografische kaart 1/25.000, 1/50.000, diverse jaargangen
- * Rivierkaart 1/10.000, circa 1915
- * Topografische en Militaire Kaart 1/25.000, 1850-1864
- * Kaartenboek van Gelderland 1843
- * J. Kuyper, Gemeenteatlas van Gelderland, 1868, Leeuwarden 1970

Literatuur

- * Dalen, A.G. van, *Westervoort in de vaart der Nederlandse historie*, Westervoort/Arnhem, 1976
- * Kemperman, H., *Over de IJssel bij Westervoort (veren, schipbruggen, noodbruggen, verkeersbruggen, spoorbruggen en een fietsbrug)*, Historische kring Westervoort, 1984
- * Marrewijk, A.A.M van en Pelk, M.L.H., *Landinrichting Duiven-Westervoort; advies natuur, landschap en cultuurhistorie*, Utrecht, 1986
- * Nederlandsche Heidemaatschappij, *Bijdrage tot de kennis van de landbouwkundige ontwikkelingsmogelijkheden in de Liemers*, Arnhem
- * Nijhof, I.A., *De schipbrug te Westervoort, in: Geldersche Volksalmanak 1851*
- * Tijl, W.J., *Bahr en Lathum, in: Historia 1937*
- * Vereniging Gelre, *Statistieke beschrijvingen van de steden en het platteland van Gelderland uit 1808, Deel 1 Het Kwartier van Arnhem*, Arnhem, 1986

Oosterbeek, 1991

Stichting MIP-Gelderland
Oranjeweg 60
6861 BL OOSTERBEEK
tel. 085 - 336 326